

УДК 631.17

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Савицький М. В.¹, докт. техн. наук, проф.; Назаренко І. І.², докт. техн. наук, проф.;
Пшінько О. М.³, докт. техн. наук, проф.; Перегінець І. І.², канд. техн. наук, доц.

¹ Державний вищий навчальний заклад

«Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»;

² Київський національний університет будівництва та архітектури;

³ Дніпровський національний університет залізничного транспорту

ім. академіка В. Лазаряна

Постановка проблеми. У 2015 році ООН затвердила 17 цілей стійкого розвитку (SDGs) до 2030 року. Всеосяжною метою SDGs є подолання бідності, захист планети Земля, забезпечення добробуту для всіх за рахунок розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки, економічного зростання і соціальної інтеграції, запобігання хворобам і збереження здоров'я населення.

Основне питання для України в умовах глобалізації полягає в тому, чи здатна вона усвідомити свою роль і цінність, інтегруватися в світ і стати конкурентоспроможним гравцем на світовому рівні.

Сучасний стан соціально-економічної інфраструктури сільських територій підтверджує наявність глибокої кризи. Важке становище економіки села, тривале недофінансування соціальної сфери призвели до загрози фізичного руйнування її матеріально-технічного потенціалу. Динаміка введення в експлуатацію загальної площі житла в розрізі міських і сільських поселень дозволяє зробити висновок про диспропорції обсягів збудованого житла як в містах, так і в сільській місцевості. Згідно зі статистичними даними за 1991–2013 роки з мапи України зник 641 сільський населений пункт.

Надзвичайно важливим для аграрного сектора економіки є не тільки нарощування обсягів виробництва, а й розвиток сільської соціальної інфраструктури: житла, доріг, дитячих садків, шкіл, медичних установ, магазинів, переробних підприємств, установ культури. У ринковій економіці потрібна державна програма забезпечення розвитку сільських територій.

Перспективним напрямком розвитку України є модернізація аграрного сектора, кластерний розвиток сільських територій шляхом використання накопичених тисячолітніх традицій та інтеграції найсучасніших технологій для створення на базі існуючих сіл високотехнологічних соціоекокомплексів, покликаних вирішити важливі проблеми і зберегти природний потенціал і культурні традиції українського народу.

Таким чином, проблема розробки організаційно-технологічних основ розробки і формування інноваційних, ресурсозберігаючих, економічно ефективних аграрних соціоекокомплексів, екологічно чистих будівель і споруд для України актуальна в науковому і прикладному аспектах.

Мета роботи. На основі аналізу сучасного стану розвитку сільських територій України, світового досвіду кластерного підходу до розвитку економіки визначити шляхи можливого розвитку аграрного сектору економіки і сільських територій України.

Виклад матеріалу. Результати. Аграрний та будівельний сектори економіки забезпечують стійкий розвиток сільських територій за рахунок реконструкції існуючих і створення нових типів аграрних господарств, розвитку територіальних громад шляхом організації будівельно-аграрних кластерів. Кластер є повністю самодостатньою

системою, що може забезпечувати себе енергією і продуктами, з замкнутим циклом матеріальних і енергетичних потоків, та поставляти надлишок продукції і енергії зовнішнім споживачам. Кластери мають цінність не тільки для оточуючого середовища і економіки, але і соціальну цінність для людей, вирішуючи житлову проблему, сприяючи гальмуванню процесу депопуляції сільського населення, створенню робочих місць, організації мережі самодостатніх сімейних господарств та громад, поверненню і гармонізації людини з природою, самореалізації і досягненню щастя.

Є об'єктивні передумови для успішної трансформації економіки України, локомотивом якої може виступити аграрний сектор: а) дефіцит продовольства на світових ринках, і в першу чергу, екологічно безпечних продуктів; б) за експертними оцінками Україна може забезпечити повноцінним харчуванням приблизно 500 млн чоловік; в) український АПК становить майже п'яту частину ВВП (17,4 % у 2013 р.), і за цим показником посідає перше місце в Європі; г) Україна входить до числа найбільших світових експортерів продуктів харчування і володіє величезним потенціалом для нарощування агровиробництва; д) зручне географічне розташування України в центрі Європи, що зменшує час і витрати на транспортування сільгосппродукції; е) у країні, яка займає 0,4% земної суші, зосереджено близько 27 % світових запасів чорнозему; є) українські чорноземи вважаються кращими в світі за своїми фізичними, структурними, мінералогічними, хімічними, агрохімічними властивостями; ж) сприятливі кліматичні, геофізичні і геологічні умови в даній частині земної кулі; з) Україна володіє якісним людським капіталом – працюючим народом, історія якого понад п'ять тисяч років пов'язана з аграрною справою; и) високий рівень освіти нації; і) великий ресурсний потенціал у вигляді поновлюваних органічних матеріалів як сировинної бази для будівельної індустрії; і) сільськогосподарські відходи та продукти переробки як поновлювана енергетична сировина для забезпечення житлово-комунального сектора і виробничої сфери на селі.

Об'єктивною необхідністю трансформації економіки України є перехід від екстенсивних методів господарювання до інтенсивних. Це вимагає внесення в структуру аграрного і промислового секторів країни істотних змін, які полягають у створенні галузей глибокої і комплексної переробки переважно місцевої сировини, розширенні суміжних і обслуговуючих виробництв і галузей, що забезпечують потреби внутрішнього і зовнішнього ринків.

Як свідчить світовий досвід сценарій сучасного розвитку вимагає використання ефективних інструментів інноваційного розвитку, серед яких сьогодні ключову роль відіграє кластерний підхід [1]. В аналітичній доповіді [2] відзначається, що розвиток кластерів, спрямованих на формування замкнутого високотехнологічного агропромислового виробництва та на створення екологічно чистої конкурентоспроможної продукції, має значні перспективи. В Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки [2] головним напрямом є розробка заходів щодо підтримки малих і середніх фермерських господарств та створених ними сільськогосподарських кооперативів.

Серед новітніх трендів розвитку галузей виробництва слід відзначити прийнятий Європейською Комісією «План циркулярної економіки» [3], спрямований на забезпечення замкнутого життєвого циклу продукції, що сприятиме максимальному використанню матеріальних і енергетичних ресурсів та збереженню біосфери, атмосфери, літосфери, гідросфери. Водночас циркулярна економіка підвищить конкурентоспроможність підприємств за рахунок впровадження інновацій у виробництві і споживанні.

Враховуючи цілі сталого розвитку, засади циркулярної економіки, економічні та екологічні виклики, базовою ідеєю роботи є створення та функціонування стійкої соціоєкосистеми із замкнутим циклом матеріальних та енергетичних потоків, потенціал якої буде достатнім для забезпечення потреб населення при мінімізації впливу на навколишнє середовище. Вирішення цієї проблеми здійснюється на основі наукової розробки організаційно-технологічної системи, яка включає комплекс науково-технічних, організаційно-економічних, інноваційно-технологічних, еколого-орієнтованих, соціально-спрямованих складових сталого розвитку будівельно-аграрних кластерів для реформування житлового будівництва і створення основних виробничих фондів в аграрному секторі економіки України, як однієї з найбільш перспективних галузей.

В основу концепції створення будівельно-аграрних кластерів покладені етнотехнології зеленого будівництва, прогресивні методи проектування і BIM-технології, смарттехнології, а також новітні агротехнології на основі симбіозу інноваційних будівельних технологій, що включає в себе створення житлових та промислових екобудівель з урахуванням стадій їх життєвого циклу (видобування сировини та виробництво матеріалів, проектування, будівництво, експлуатація та утилізація або повторне використання відходів виробництва) та аграрних технологій (як джерела будівельних матеріалів і енергетичної сировини для мінімізації впливу на навколишнє середовище).

Загальні засади створення аграрно-будівельних кластерів відображені авторами роботи в монографіях [4–6].

Висновки. Одним із шляхів модернізації нашої країни є трансформація та оновлення агропромислового комплексу за рахунок створення будівельно-аграрних кластерів, що передбачає використання інноваційних конструкцій, будівель та споруд і технологій їх проектування на основі наукового обґрунтування та супроводу, для досягнення значного економічного ефекту.

Список використаних джерел

1. Посібник з кластерного розвитку. Україна: Послуги з підтримки МСП в пріоритетних регіонах. EuropeAid/121495/C/SV/UA. [Електронний ресурс]. URL: [http://economy-mk.gov.ua/download/books/Cluster HandbookUkr.pdf](http://economy-mk.gov.ua/download/books/Cluster%20HandbookUkr.pdf)
2. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р).
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Closing the loop – An EU action plan for the Circular Economy [Електронний ресурс]. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX: 52015DC0614&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0614&from=EN)
4. Савицький М. В., Николаєнко С. М., Бабенко М. М. та ін. Аграрні соціоєкокомплекси в Україні. Дніпропетровськ : ДВНЗ ПДАБА, 2014. 102 с.
5. Бабенко М. М., Николаєнко С. Н., Савицький Н. В. и др. Методология создания устойчивых экоселений в Украине : коллективная монография. Под общ. ред. Н. В. Савицкого. Днипро : ДВНЗ ПДАБА : Роял Принт, 2017. 304 с.
6. Nikolaienko S., Kulikov P., Savytskyi M., Dukat S., Popov V. Creation of high-tech agrarian clusters and socio-eco-complexes is a strategy for the development of Ukraine. // Sustainable housing and human settlement : monograph. SHEE "Prydniprov'ska State Academy of Civil Engineering and Architecture" – Slovak University of Technology in Bratislava, Dnipro – Bratislava, 2018. Pp. 5–13.